

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2015-12-29
meddelad i
Växjö

Mål nr M 928-15

KLAGANDE

Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

MOTPART

1. [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Kalmar läns beslut 2015-02-19 i ärende nr 521-4468-2014, se bilaga 1

SAKEN

Dispens från biotopskyddet för stenmur på fastigheten [REDACTED]
[REDACTED] kommun.

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om syn.
2. Mark- och miljödomstolen undanröjer länsstyrelsens beslut om dispens från biotopskyddsbestämmelserna för att ta bort stenmur nr 1 på den till länsstyrelsens beslut bifogade kartan.

Dok.Id 334984

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

BAKGRUND

Länsstyrelsen i Kalmar län (nedan länsstyrelsen) beslutade den 19 februari 2015 att ge [REDACTED] dispens från biotopskyddsbestämmelserna för att ta bort de stenmurar på fastigheten [REDACTED] kommun, som på bilaga till länsstyrelsens beslut har beteckningen nr. 1 – 6.

Länsstyrelsens beslut har nu överklagats av Naturvårdsverket till mark- och miljödomstolen.

YRKANDEN M.M.

Naturvårdsverket har yrkat att mark- och miljödomstolen, med ändring av länsstyrelsens beslut avslår ansökan om biotopskyddsdispens såvitt avser stenmur 1.

[REDACTED] har motsatt sig Naturvårdsverkets yrkande och yrkat att mark- och miljödomstolen ska fastställa länsstyrelsens beslut. Han har vidare, som det får uppfattas, yrkat att mark- och miljödomstolen ska hålla syn på fastigheten.

Länsstyrelsen har motsatt sig ändring av det överklagade beslutet.

Naturvårdsverket har anfört i huvudsak följande. Naturvårdsverket anser att en biotopskyddsdispens som medger ett borttagande av stenmur 1 inte behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmarken i den mening som avses i 7 kap. 11 b § miljöbalken. De ifrågasätter också om biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses på platsen om stenvuren tas bort. I ärendet finns i vart fall inte tillräcklig utredning som visar att dessa förutsättningar är uppfyllda. Det har mot denna bakgrund inte funnits särskilda skäl för den biotopskyddsdispens som har meddelats. Dispens för stenmur 1 borde därför inte ha givits.

Den aktuella stenvuren utgör ostridigt ett biotopskyddsområde enligt 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken och 5 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. I ett sådant område får inte utföras åtgärder som skadar

naturmiljön. I det här fallet vill sökanden ta bort hela stenvmur 1, vilket tydligt utgör en sådan skada. Dispens från förbudet får enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken meddelas om det finns särskilda skäl. Av 7 kap. 11 b § miljöbalken följer att när en fråga om dispens enligt 11 § andra stycket avser att inom ett biotopskyddsområde enligt 11 § första stycket 1 vidta en åtgärd som underlättar för jordbruket ska det anses finnas särskilda skäl för dispens om (1) åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, och (2) biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområde eller med hänsyn till naturvärden hos det biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet. För att det ska anses finnas särskilda skäl för dispens ska därför förutsättningarna i såväl första som andra punkten i bestämmelsen vara uppfyllda.

Naturvårdsverket menar att lydelsen av den första punkten innebär att den planerade åtgärden ska medföra att jordbruksföretaget blir mer ekonomiskt hållbart så att ett aktivt brukande kan fortgå långsiktigt. De specifika ekonomiska effekterna av en åtgärd ska sättas i relation till den företagsekonomiska situationen totalt sett. Dispens med stöd av 7 kap. 11 b § miljöbalken borde därför normalt inte medges om det är uppenbart att en planerad åtgärd totalt sett har i det närmaste en försumbar företagsekonomisk betydelse. Att de positiva effekterna av dispensen ska vara ”större än kostnaderna för att genomföra åtgärden”, bör innebära att regeringen har avsett att kostnaderna för att utföra den dispensgivna åtgärden, ska jämföras med senare förväntade positiva effekter för verksamheten.

Enligt Naturvårdsverkets uppfattning utgör nyss nämnda jämförelse dock enbart en del av den något bredare företagsekonomiska analys som bör göras. Det framgår tydligt av propositionen att prövningsmyndigheten t.ex. inte har anledning att avkräva jordbruksföretagaren bevis på att verksamheten kommer att läggas ner eller bli olönsam om dispens inte ges (prop. 2013/14:141 s. 162). De menar dock att den första punkten bör tolkas så att jordbruksföretagets ekonomiska förutsättningar i nuläget ska tydligt redovisas av sökanden och därefter vägas emot uppskattat

ekonomiskt resultat om den dispens sökta åtgärden får genomföras. Detta behöver åtminstone göras för den del av verksamheten som närmast berörs av den dispens sökta åtgärden. Naturvårdsverket anser att detta är en rimlig tolkning, dels redan p.g.a. bestämmelsens ordalydelse, dels p.g.a. de övergripande tankar som regeringen har haft med lagändringen. Syftet bakom den nya biotopskyddsbestämmelsen är att skapa bättre förutsättningar för ett aktivt brukande av jordbruksmark. Detta ska i sin tur också skapa förutsättningar för att bevara och upprätthålla den biologiska mångfalden i odlingslandskapet, vilket även är grunden i miljö kvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap (jfr prop. 2013/14:141 s. 111-112).

Naturvårdsverkets slutsats är att om det inte är visat att en åtgärd medför en företagsekonomisk vinst av någon betydelse, väger det enskilda intresset för lätt för att en dispens ska kunna meddelas med stöd av 7 kap. 11 b § miljöbalken. I ett sådant fall kan det inte anses vara visat att åtgärden behövs i lagens mening. I det aktuella ärendet anser Naturvårdsverket att utredningen är mycket bristfällig eftersom redovisningen av verksamhetens ekonomiska förhållanden i princip inte är belyst. Det anges i beslutet att en analys har gjorts av länsstyrelsen, men de anser att det inte framgår vilka fakta denna analys grundar sig på.

Eftersom Naturvårdsverket inte överklagar biotopskyddsdispensen för stenmur 2 kommer länsstyrelsens beslut att vinna laga kraft i den delen. De anser att om stenmur 2 som är 131 meter lång, tas bort som planerat kommer detta att medföra fördelar i brukandet av den aktuella åkern, då stenmur 2 är tvärgående placerad över åkern. Stenmur 1 om 139 meter, har däremot en längsgående sträckning. Efter att stenmur 2 har tagits bort kommer stenmur 1 att befinna sig i mitten av en ca 5,1 ha stor och rektangulär åker. Stenmur 1 kommer inte att gå hela vägen ut till kanten av åkern. De bedömer att det utan problem kommer att gå att passera muren, även med större maskiner, på stenmurens kortsidor i sydväst respektive nordost. Det odlingshinder som stenmur 1 till viss del kommer att utgöra även i fortsättningen kan sannolikt inte anses vara av någon större betydelse för ett fortsatt aktivt och lönsamt brukande av jordbruksmarken. Det är snarare så att stenmur 1 får anses bli mindre av ett odlingshinder efter det att stenmur 2 har tagits bort.

Även om det hade funnits en bättre redovisning i ärendet av verksamhetens ekonomiska förhållanden finner de mot denna bakgrund att det inte finns behov av borttagande av stenmur 1 i den mening som avses i 7 kap. 11 b § 1 miljöbalken. Kravet i den första punkten är därmed inte uppfyllt. Redan på den grunden har således funnits skäl att avslå dispensansökan avseende stenmur 1.

Det är en brist i beslutet att det inte har närmare redovisats hur många andra stenmurar det finns i närområdet och vilka naturvärden de generellt sett har. De bedömer att det dock i och för sig är sannolikt att det finns ett större antal stenmurar i just det här aktuella området. Utifrån detta drar de slutsatsen att denna brist i beslutet inte ska anses så allvarlig, att dispensen bör upphävas enbart på den grunden. Vid en bedömning mot biotopskyddets syften bör dock särskilt beaktas stenmuren i det enskilda fallet. I detta fall handlar det om en stenmur mitt i ett ca 5,1 ha stort åkerlandskap. Ett biotopskyddsområde som är omgivet av åkermark kan, beroende på förhållandena i övrigt i området, ofta ha särskilt stor betydelse som tillflyktsort, ledlinje och spridningskorridor. Detta föranleder Naturvårdsverket att göra bedömningen att muren sannolikt kommer att ha stor betydelse som livsmiljö och tillflyktsort för hotade och andra djur- och växtarter i området efter det att stenmur 2 har tagits bort. Utan bevisning som talar i annan riktning anser de således att det måste antas att naturvärdena hos det biotopskyddsområde som dispensen avser, tack vare sitt läge i en förhållandevis stor åker med ensartad miljö, åtminstone har något högre värden än genomsnittet.

Mot bakgrund av dessa omständigheter medför enligt Naturvårdsverkets uppfattning den bristande redovisningen av förekomsten av stenmurar, i kombination med det faktiska läget av stenmur 1, att det trots allt inte är visat att biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses om dispensen medges. Därför är inte heller 7 kap. 11 b § 2 miljöbalken uppfylld avseende stenmur 1. Dispensen för stenmur 1 bör därmed upphävas även på denna grund. Det kan dock understrykas att mark- och miljödomstolen bör upphäva dispensen även om den finner att någon av punkterna 1 eller 2, men inte båda punkterna, är uppfylld.

Länsstyrelsen anför i huvudsak följande. Länsstyrelsen anser att dispensen behövs för att utveckla och bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, i enlighet med bestämmelserna i 7 kap. 11 b § miljöbalken första stycket. Vidare anser länsstyrelsen att syftet med biotopskyddet fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområden även om stenmur 1 tas bort, enligt andra stycket i 11 b §. Eftersom villkoren i både första och andra stycket i 7 kap. 11 b § är uppfyllda anser länsstyrelsen att dispens kan medges även för stenmur 1.

Länsstyrelsen har en god erfarenhet av att pröva den ekonomiska betydelsen av en dispens från biotopskyddet för företagen. Genom att studera och analysera ett antal ansökningar har länsstyrelsen kommit fram till att det oftast är av stor ekonomisk betydelse för den sökande att rationalisera sitt brukande genom att ta bort en eller flera stenmur. Vinsten av storleksrationaliseringen avtar däremot med storleken på de nyskapade arealerna. Deras erfarenhet visar att sammanslagningen av små åkrar till större enheter om 4 till 6 hektar är lönsam, medan lönsamheten avtar och planar ut däröver. Detta grundas på uträkningar av maskin- och odlingskostnader vid olika skiftesstorlekar som tagits fram av Hushållningssällskapet. I flera fall har de dessutom gjort egna ekonomiska beräkningar av de ansökta åtgärderna, och kommer då fram till samma sak.

Länsstyrelsen menar att man har gjort en ekonomisk värdering enligt ovan även om den inte är redovisad i beslutet. Följande beräkning ligger till grund för deras ställningstagande:

Stenmur 1 om 139 m avdelar ett skifte om 3,44 ha i två delar på ca 1,7 ha vardera.
Stenmur 2 om 131 m avdelar ett skifte om 1,65 ha. Genom att medge dispens för de två murarna om sammanslagt 270 m skapas ett skifte om 5,1 ha.

Den företagsekonomiska vinsten av åtgärderna kan beskrivas på följande sätt.

- Maskiner inl. drivmedel och förare för rivning och bortförsel, 1400 kr/tim
- Tidsåtgång, 15 meter stenmur per timme

– Minskad odlingskostnad pga. större skiften, 800 kr/ha	
– Mindre dubbelkörning ger mindre användning av insatsmedel, 200 kr/ha	
– Ökad skörd pga. mindre packning, 20 % på ca 15 m vändtegsbredd	
– Avskrivningstid, dvs nytta av åtgärden, 35 år	
– Ackumulerade besparingar	164 220 kr
– Värde av skördeökning	51 030 kr
– <u>Kostnad år 1</u>	<u>-25 200 kr</u>
– Akkumulerad vinst	190 050 kr

I den beräknade vinsten är ej värdet av minskad negativ miljöpåverkan genom mindre dubbelkörning av insatsmedel beräknad. Ej heller värdet av det allmänna intresset av att behålla stenmurarna, dvs. värdet av biologisk mångfald.

Länsstyrelsen anser att den ekonomiska vinningen av en dispens inte är försumbar, utan tillräcklig för att förutsättningarna i den första punkten i 7 kap 11 b § ska vara uppfyllda. Länsstyrelsen menar att även en långsgående mur utgör ett odlingshinder. Detta beror på att muren begränsar möjligheterna att nyttja full arbetsbredd på de maskiner som används, vilket leder till dubbelkörning med överlappning av insatsmedel och packning av jorden. Genom att ta bort stenmur 1 medges dessutom tvärgående brukning, vilken är en stor fördel vid alla former av jordbearbetning. Genom att växla körriktning ges jorden allsidigare bearbetning med mindre packningsskador som följd. Totalt sett innebär en dispens för både stenmur 1 och 2 en rationellare brukning av skiftet, med bättre utnyttjande av växtnäring och andra insatsmedel, högre skörd, mindre jordpackning och mindre förluster av t.ex. växtnäring i de fall dessa annars ges i dubbelgiva.

Norra och mellersta Öland är det mest stenmurstäta området i länet. Förutom murar finns även stenrösen, trädridåer, betesmarker och små träd- och buskdungar i stor omfattning. Förekomsten av såväl skyddade som andra biotoper är omfattande. Länsstyrelsen har svårt att se att förlusten av stenmur 1 skulle medföra att livsmiljöer, ledlinjer och tillflyktsorter helt försvinner i området. Länsstyrelsen menar att åkerlandskap i den aktuella byn och i området är mycket småbrutet och diversifierat, varför förlusten av enstaka biotoper har ringa betydelse. Länsstyrelsen

har gjort sin bedömning efter kunskap om lokala förhållanden. Länsstyrelsen bedömer att förutsättningarna för dispens enligt 7 kap. 11 § 1 och 2 uppfylls. Det är just i trakter som dessa på norra Öland, som har motiverat ändring av lagen så att rationalisering kan utgöra skäl för dispens, samtidigt som syftet med biotopskyddet fortfarande kan tillgodoses.

██████████ anför i huvudsak följande. Hans lantbruksverksamhet bygger på mjölkproduktion inkluderande rekrytering, nötköttsproduktion, växtodling och grönsaks-/potatisodling. Djurhållningen följer regelverket för konventionell djurhållning och all växtodling med spannmåls-, trindsäd-, foder-, vall-, grönsaks-, bär- och matpotatisodling sker ekologiskt enligt KRAV:s regelverk för ekologisk odling, samt är certifierat av ett ackrediterat certifieringsbolag.

Skulle man ta bort stenmur 1, plus stenmur 2 från nuvarande skifte, hade man ändå kvar alla stenmurar, som omsluter skiftena 167 A och 167 C med totalt 940 löpmeter. Dessutom finns på samma block andra stenmurar kvar (på skiften 167 C och 167 D), med 300 löpmeter. Beviljat borttagande av stenmur 1, med 139 m får man se i samband med alla övriga stenmurar i närområdet utanför block 167 resp. skiftena 167 A-D med ytterligare sammanlagd längd på ca 2 000 löpmeter. Räknar man ihop alla kvarvarande stenmurar på block 167 efter ett eventuellt borttagande av stenmur 1 och 2 plus övriga stenmurar i närområdet, har man ändå en totalsumma på 3 240 löpmeter stenmur kvar som biotopskyddselement i "kärnområdet". Han anser, att största delen av naturliga miljöelement för biotopskyddet i området skulle vara kvar oavsett och då har de enbart räknat stenmurar som enskilt element i sammanhanget och inte diken, stenrösen m.m.

Allt odlas enligt regelverket för ekologiskt lantbruk enligt KRAV utan kemiska bekämpningsmedel och syntetiserade gödselmedel. I de åren, då de odlar matpotatis, uppstår problem med knäpparlarver, som borrar gångar i potatisen och även i morötterna. Knäpparlarver har främst kvickrot, ett rotoqräs, som värd. Därför sker angreppen i synnerhet i områden med ökat risk för kvickrotsbestånd. Inom ekologiskt lantbruk finns inga tillåtna kemiska preparat. Den enda möjligheten, att

bekämpa kvickrot går via metoder för mekanisk ogräsbekämpning, som körning med fingerharv, kultivator, grunt plöjning och andra liknande åtgärder. Stenmur 1 med 139 m längd utgör ett odlingshinder i sammanhanget, då det försvårar djupgående körningar med mekaniska redskap mot kvickrot. Hela tiden vandrar det in kvickrot och förökas. Området runtomkring stenmur 1 är totalt 8 m brett. Därför blir det sammanlagt ett område på 0,248 ha, som utgör grogrund för knäpparlarver pga. försvårad mekanisk ogräsbekämpning. Det betyder att det blir borrade gångar i potatisen. Vid försäljning till konsumenter och butiker kasseras ca 5 ton potatis i KRAV kvalitet av totalt rimligt möjliga 20 ton säljbar matpotatis. Antas ett grossistpris på 5 kr/kg vid försäljning till handel, utgör den ekonomiska förlusten enbart räknat för produktvärdet upp till 24 900 kr. Potatisodlingen sker vart femte till sjätte år.

Sammanfattningsvis har muren effekten att den försvårar mekanisk bekämpning av kvickrot, flera körningar med traktor runtomkring. Det blir ökad risk för knäpparlarver, som angriper matpotatis och morötter, vilket leder till ekonomisk förlust. Kvickrot utgör även som näringskonkurrent en begränsande faktor i odling av andra grödor. Muren i sig är inte så stor, därför kan man ifrågasätta naturnyttan.

På grund av hans ålder, 61 år, måste han tänka på generationsskiftet, när det egna barnet eller någon annan ska ta över lantbruket. Det betyder att skaffa villkoren, som gör det attraktivt, att ta över hans livsverk på gården. Konkret innebär det för honom, att ordna tillgång på skiften, underlätta odlingen och främja effektiva, diesel- och tidsbesparande odlingsåtgärder. Även i hans ekonomiska verksamhet som lantbrukare måste han hela tiden utvecklas och anpassa sin verksamhet mot marknaden, tillgängliga maskiner och tillgänglig arbetskraft. Han har genom sina grönsaks-, bär och potatisodlingar redan ett ökat arbetskraftsbehov, som utökas ytterligare via det ekologiska odlingsystemet. Han måste även se på den individuella arbetsbelastningen för honom och hans familj. Därför önskar han borttagande av stenmur 1 och ser det i samband med hans totala verksamhet som ett definitivt mindre ingrepp i naturmiljön. Han är dessutom efter ett borttagande av stenmur 1 beredd och villig att placera ut stenen på bästa naturmiljönyttiga sättet.

Som kompensationsåtgärd för stenmur 1 skulle han dessutom kunna tänka sig, att i stället varje år, förutom i vallår, odla en blommande mellangröda, som t.ex. honungsört för att främja bl.a. pollinerande insekter.

Naturvårdsverket tillägger i huvudsak följande. Stenmurarna som de kallar stenmur 1 respektive stenmur 2, delar en åker i två skiften. De ser det som att det blir ett skifte om ca 5,1 ha som skapas då enbart stenmur 2 tas bort. Stenmur 1 blir ett långsgående odlingshinder som kvarstår efter det att stenmur 2 tillåtits tas bort, men med framkomliga ytor då öppningen vid stenmurens kortände i sydväst fortfarande finns kvar. Vid kortändan i nordost öppnar sig en yta om 1,65 ha efter att stenmur 2 har tagits bort. Genom att begränsa dispensen till att tillåta att enbart stenmur 2 tas bort anser de att skadan på biotopskyddsområdet minimeras samtidigt som åkern blir lättare att bruka. Den företagsekonomiska vinsten som länsstyrelsen lyfter fram är beräknad på om både stenmur 1 och stenmur 2 är kvar jämfört med vinsten om båda murarna tas bort. Någon beräkning för hur stor vinsten skulle bli om stenmur 1 behålls, förefaller länsstyrelsen inte ha övervägt. Naturvårdsverket ifrågasätter inte riktigheten i länsstyrelsens beräkning i sig, och de vill tillägga att en företagsekonomisk beräkning av detta slag med fördel hade kunnat redovisas i det ursprungliga beslutet. I det här fallet anser de dock att beräkningen inte riktigt svarar på den frågeställning som de har uppmärksammat eftersom de anser att den ena stenmuren kan tas bort på aktuell åker, men att den andra bör bevaras. Eftersom länsstyrelsen inte har redovisat en beräkning för detta scenario, och därmed inte har övervägt en alternativ lösning som innebär mindre skada på biotopskyddets syften, anser de att den gjorda beräkningen inte bör läggas till grund för en dispens för båda de aktuella murarna.

I Jordbruksverkets Rapport 2013:10 så framkommer att det kan vara lönsamt att vidga öppningar i stenmurar för att komma åt att bruka åkrar med bredare maskiner, istället för att ta bort en hel mur. Efter avvägning i det enskilda fallet kan finnas särskilda skäl för dispens för att göra mindre ingrepp i en biotop om detta gör det möjligt att nå och bruka en mark med dagens stora jordbruksmaskiner. Med detta vill de säga att det i vissa fall kan vara motiverat att vidta åtgärder, men att det inte

behöver betyda att hela biotopen tas bort. Länsstyrelsen har bedömt att förlusten av stenmur 1 inte skulle medföra att livsmiljöer, ledlinjer och tillflyktsorter helt skulle försvinna i området. Det kan i och för sig vara riktigt att dessa element inte skulle försvinna helt, men de anser att dispens inte ska ges för att ta bort fler stenmurar än nödvändigt. Om stenmur 1 behålls kan det, med beaktande av att stenmur 2 får tas bort, ur ett naturvårdsperspektiv kvarstå ett till stor del bibehållet naturvärde. Naturvårdsverket bedömer att aktuell längsgående mur bidrar till så pass stor naturvårdsnytta, att det vid en proportionalitetsavvägning är det allmänna miljöintresset att ha muren kvar som väger tyngst. Naturvårdsverket vill generellt inte motverka möjligheten att göra jordbruksverksamheten mer ekonomiskt och ekologiskt hållbar. Men de ifrågasätter om det är nödvändigt att ta bort även stenmur 1 för att uppnå detta, och om vinsten med den åtgärden på sikt är tillräckligt stor för att uppfylla lagens krav. Naturvårdsverket är medvetet om att norra och mellersta Öland är stenmurstäta områden i Kalmar län. De anser dock att när dispens ges bör detta göras på ett sätt som beaktar syftet med biotopskyddet genom att minimera skadan på en skyddad biotoptyp, och därmed bevara befintliga naturvärden i så stor utsträckning som möjligt.

Länsstyrelsen tillägger i huvudsak följande. Det är motiverat att medge dispens för både stenmur 1 och 2, för att göra brukandet mer långsiktigt aktivt och ekonomiskt hållbart utan att väsentligt skada de värden som är förknippade med biotoperna i området. Naturvårdsverket hävdar att man genom att enbart ta bort stenmur 2, skapar ett skifte om 5,1 ha. Länsstyrelsen har svårt att se att så blir fallet, då stenmur 1 ligger mitt i skiftet och försvårar ett varierat brukande i olika riktningar. Om stenmur 1 behålls kvarstår ett brukningshinder, som dessutom medför mindre optimalt utnyttjade av maskiners arbetsbredd med dubbelkörning av insatsmedel och onödig jordpackning som följd. Länsstyrelsen ser det som att tre mindre skiften om 1,6 - 1,7 ha slås samman till ett skifte om 5,1 ha, och har byggt bedömningen och kalkylen på detta faktum. Deras erfarenheter tillsammans med Hushållningssällskapets beräkningar visar att den ekonomiska vinningen av en dispens är som störst upp till 4-6 ha, för att sedan avta. Med anledning att dessa förhållanden har länsstyrelsen inte funnit det nödvändigt att göra en särskild

beräkning av en dispens för enbart mur 1. Om en sådan beräkning enligt tidigare visad modell görs, där två skiften om 1,7 ha slås samman till 3,4 ha, blir den ackumulerade vinsten ca 100 000 kr. Då är hänsyn tagen till att kostnaden för dubbelkörning och packning är något lägre för stenmur 1 jämfört med stenmur 2.

■■■■■■■■■■ tillägger i huvudsak följande. Man kan starkt ifrågasätta åsikten från Naturvårdsverket, att stenmur 1 inte får tas bort, då det skulle vara ett oåterkalleligt miljöelement. Skulle stenmur 1 ha varit ensam i ett stort landskap, kunde man kanske ha gått på den linjen. Däremot innehåller Blocket 167, var stenmur 1 ligger, även efter ett borttagande av stenmur 1, fortfarande 940 m stenmur på skiftet 167 A plus 300 m på de övriga två skiften av blocket 167, totalt 1 240 m. Räknas närområdet till, skulle man ha kvar ca 3 240 m stenmur kvar. Det här området tillhör ett av de stenmurtätaste områdena i landet. Naturvårdsverket påpekar ett förhöjt naturvärde vid bibehållandet av stenmur 1. Ur synvinkeln av en praktisk lantbrukare låter diskussionen och framhävandet av miljövärdet för stenmur 1 väldigt akademisk. Som lantbrukare som brukar marken, dessutom ekologisk, ser han ingen vinning med hänseende till naturvårdsnyttan, om stenmur 1 bibehålls. Det är i hans vardag ett försvårande odlingshinder, som dessutom försvårar mekanisk ogräsbekämpning. I jämförelse med traditionella slättbygder på bl.a. fastlandssida söder om Kalmar, är norra Öland ett enda lapptäcke av biotop. Han kan uppleva, att diskussionen styrs av ett storstadsperspektiv, som är långt ifrån deras villkor i lantbruket och i synnerhet på denna plats av landet.

Naturvårdsverket och mark- och miljödomstolen får gärna komma ut till besiktning på plats, för att jämföra den teoretiska dimensionen med den i verkligheten. Storskaligt slättilantbruk kommer aldrig att ske i deras trakter, därför, att de trots borttagandet av enskilda miljöelement ändå har kvar så mycket i övrigt. Det är ett lantbrukspräglat landskap, som ger dem möjligheten, att kunna leva av det. Det är ett landskap trots allt med stort inslag av kulturprägel och miljöelement. Det är definitivt inget naturskyddsområde. Vill Naturvårdsverket, att de ska vara naturvårdare i första hand och företagsamma lantbrukare i andra hand, ska den finansiella kompensationen utformas därefter.

DOMSKÄL

Tillämpliga bestämmelser

Av 7 kap. 11 § första stycket 1 miljöbalken samt 5 § och bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m. framgår att stenmurar i jordbruksmark utgör ett biotopskyddsområde. Enligt 7 kap. 11 § andra stycket miljöbalken får man inte inom ett biotopskyddsområde bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet. När en fråga om dispens avser att inom ett biotopskyddsområde vidta en åtgärd som underlättar för jordbruket, ska det anses finnas särskilda skäl för dispens om (1) åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, och (2) biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområde eller med hänsyn till naturvärdena hos det biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet (7 kap. 11 b § miljöbalken).

Enligt förarbetena till den särskilda dispensregeln i 7 kap. 11 § b § miljöbalken anges att det för dispens bör krävas att åtgärden behövs för att utveckla eller bibehålla ett aktivt brukande av jordbruksmark, d.v.s. en användning av marken för bete eller odling av gröda avsedd för skörd. Det bör räcka med att visa att dispensen kan förväntas bidra till att göra verksamheten mer ekonomiskt hållbar och därmed kan bidra till ett långsiktigt aktivt brukande. Sökanden bör visa att åtgärden medför positiva effekter för jordbruksföretaget i form av lägre kostnader eller högre avkastning som sammantaget är större än kostnaderna för att genomföra åtgärden (prop. 2013/14:141 s. 113).

Vid prövning av frågor om skydd av områden enligt 7 kap. miljöbalken ska hänsyn även tas till enskilda intressen. En inskränkning i enskilds rätt att använda mark eller vatten som grundas på skyddsbestämmelse i kapitlet får enligt 7 kap. 25 § miljöbalken därför inte gå längre än vad som krävs för att det avsedda skyddet ska

tillgodoses. Enligt 7 kap. 26 § miljöbalken får dispens enligt 7 kap. 11 § endast ges om det är förenligt med förbudets syfte.

██████████ har som skäl för sin ansökan om dispens för att få ta bort stenmur nr. 1 sammanfattningsvis anfört att den försvårar mekanisk bekämpning av kvickrot, vilket leder till ökad risk för knäpparlarver som angriper matpotatis och morötter, vilket i sin tur innebär ekonomisk förlust. Kvickrot utgör även som näringskonkurrent en begränsande faktor i odling av andra grödor. Muren i sig är inte så stor, så därför ifrågasätter han naturnytan med att bevara den. Inför kommande generationsskifte eller försäljning skulle dispensen underlätta odlingen och främja effektiva bränsle- och tidsbesparande åtgärder.

Länsstyrelsen har i yttrande till mark- och miljödomstolen anfört att deras erfarenhet tillsammans med Hushållningssällskapets beräkningar visar att den ekonomiska vinningen av borttagande av stenmurar är störst om det innebär att det tillskapas skiften upp till 4-6 ha. Om stenmur nr. 1 tas bort innebär det enligt länsstyrelsen att två skiften om 1,7 ha vardera slås samman till ett skifte om 3,4 ha. Den ackumulerade vinsten har av länsstyrelsen beräknats till ca 100 000 kronor.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Av handlingarna i målet framgår att det mellan skifte 167 A och 167 C finns en tvärgående stenmur, benämnd stenmur 2, som enligt länsstyrelsens beslut får tas bort. Det innebär att de båda skiftena öppnas upp till ett sammanhängande skifte om ca 5,1 ha, men med en längsgående stenmur, stenmur nr. 1, i mitten av skiftet. Stenmur nr. 1, som är 139 meter lång, går dock inte ut till kanterna, vilket gör det möjligt att köra runt denna stenmur även med större jordbruksmaskiner.

Att stenmur nr. 1 innebär ett odlingshinder som begränsar möjligheterna för ett rationellt brukande av skiftet har inte ifrågasatts. För att dispens ska kunna medges för borttagande även av denna stenmur krävs dock att de förutsättningar som anges i 7 kap. 11 b § första och andra punkten miljöbalken är uppfyllda.

Av Naturvårdsverkets vägledning för prövning av en ansökan om dispens för en åtgärd som underlättar för jordbruket, 2014-11-13, bör ett kalkylverktyg användas vid dispensprövningen som beaktar såväl företagsekonomiska som samhällsekonomiska värden. Jordbruksverket har tagit fram ett särskilt "Beräkningsverktyg för prövning av biotopskydd – manual". Beräkningsverktygets uppbyggnad svarar mot kraven i 7 kap. 11 b § miljöbalken för dispens från biotopskydd, vilket ställer krav på såväl en företagekonomisk kalkyl som en samhällsekonomisk värdering.

Även om sökanden, [REDACTED] inte själv har redovisat några beräkningar som visar att åtgärden kommer att medföra positiva effekter för jordbruksföretaget i form av lägre kostnader eller högre avkastning, så har länsstyrelsen gjort sådana beräkningar, som visar att den ackumulerade vinsten beräknas uppgå till ca 100 000 kronor. Mark- och miljödomstolen ifrågasätter inte dessa beräkningar.

Förutsättningarna enligt 7 kap. 11 b § punkten 1 för dispens föreligger därmed. Enligt mark- och miljödomstolen saknas dock underlag för bedömning om kravet enligt punkten 2 i 7 kap. 11 b § miljöbalken är uppfyllt, d.v.s. om biotopskyddets syften fortfarande kan tillgodoses med hänsyn till förekomsten av samma typ av biotopskyddsområde eller med hänsyn till naturvärdena hos det biotopskyddsområde som dispensen avser och de naturvärden som biotopskyddsområdet bidrar till i landskapet. Förutsättningar för att medge dispens för borttagande av stenmur nr. 1 har därför inte förelegat. Denna bedömning gäller även med beaktande av bestämmelsen enligt 7 kap. 25 § miljöbalken. Med bifall till Naturvårdsverkets överklagande ska därför länsstyrelsens beslut att medge dispens för borttagande av stenmur nr. 1 undanröjas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV 427)

Överklagande senast den 19 januari 2016.

Bengt Johansson

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Bengt Johansson, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius. Beredningsjuristen Karin Höglund har varit föredragande.